

حقوق بشر در پرتوی یکجانبه‌گرایی و اقدامات زورمدارانه

دکتر بهروز مختاری*

This is an open access article under the CC BY NC SA license: (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>) **چکیده**

این مقاله به تأثیر اقدامات زورمدارانه یکجانبه بر حقوق بشر می‌پردازد. بحث اصلی اینست که اعمال یکجانبه‌گرایی توسط دولت‌ها با هدف اجبار به تغییر سیاست دولتها منجر به نقض نظام‌مند حقوق بشر شده است. یکجانبه‌گرایی با گذر از اعمال تحریم‌های ساده به حصر کامل اقتصادی منجر به تحول پارادایمی در استفاده سوء از ابزارهای اقتصادی برای اهداف سیاسی شده است. این اقدامات صرف‌نظر از دامن زدن به رکود اقتصادی، تأثیرات جبران‌ناپذیری بر حقوق اساسی شهروندان گذاشته که در تعارض بنیادین با قواعد آمره بین‌المللی است. این مقاله ضمن تبیین این مفاهیم، این پرسش کلیدی را مطرح می‌کند که علت عدم اهتمام بازیگران دولتی به هنجارهای حقوق بشری در اعمال اقدامات زورمدارانه چیست؟ روش پژوهش در این مقاله توصیفی، تحلیلی و گردآوری اطلاعات آن منابع کتابخانه‌ای و گزارشات گزارشگران ویژه است. هدف مقاله فهم و کشف ریشه‌های بنیادین و پنهان نقض نظام‌مند حقوق بشر توسط بازیگران دولتی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد اقدامات زورمدارانه در پرتو تشدید و انباشته‌سازی تحریم‌های اقتصادی خارج از مجوزهای قانونی و بدون معافیت‌های حقوق بشری آثار و عواقب زیانباری بر حقوق بشر و آزادی‌های اساسی انسان‌ها بر جای گذاشته است.

کلیدواژگان

یکجانبه‌گرایی، حقوق بشر، اقدامات زورمدارانه، تحریم‌های اقتصادی، مسئولیت حمایت.

* نویسنده مسئول، دکتری روابط بین‌الملل، وزارت امور خارجه / ایمیل: B.mokhtari@mfa.gov

مقدمه

مجموعه‌ای رو به رشد از ادبیات علوم سیاسی و حقوق بین‌الملل به مفهوم اقدامات زورمدارانه یکجانبه به عنوان ابزاری در سیاست بین‌الملل برای اجبار و نفوذ بر کشورها اختصاص دارد. این اصطلاح در منشور سازمان ملل به کار برده نشده و هنوز در حقوق بین‌الملل در یک سنجه حقوقی و علمی قرار نگرفته و تعریف جهانی مشخصی از آن حاصل نشده است. به طور معمول، کنشگران بین‌المللی بی‌واسطه و یا از طریق ساختارهای بین‌المللی در پی تأثیر بر سایر بازیگران بین‌المللی اند؛ با اینحال ابزارهای خاص نفوذ، برابر با قوانین موضوعه بین‌المللی غیر قابل پذیرش بوده و آشکار است که کنشگران بین‌المللی به اقدامات مغایر حقوق بین‌الملل خود معترف نیستند. از نقطه نظر ترمینولوژی نیز اقدامات زورمدارانه یکجانبه با ابهام مفهومی مواجه است.

اقدامات زورمدارانه (قهری) در تحلیل‌های حقوقی ناظر بر اصطلاحاتی مانند تحریم، محاصره اقتصادی، فشار، اجبار و اقدامات متقابل است؛ بنابراین لازم است در خصوص تأثیر این اقدامات بر حقوق بشر مشخص شود که دقیقاً چه اقدامات حقوقی و سیاسی مورد نظر است و چرا دولتها به چنین اقداماتی متوسل می‌شوند. این مقاله ضمن تبیین حقوقی یکجانبه‌گرایی و مفهوم حقوق بشری آن، اقدامات زورمدارانه یکجانبه، این پرسش کلیدی را مطرح می‌کند که علت عدم اهتمام بازیگران دولتی به هنگام‌های حقوق بشری در اعمال اقدامات زورمدارانه چیست؟ فرضیه کلیدی بر آن است که کنشگران عمدۀ نظام بین‌الملل در حل تعارض یکجانبه‌گرایی و احترام به حقوق بشر با تسری نگاه بخشی سیاسی به حقوق بشر و اتخاذ رهیافت تقلیل‌گرایانه بر اساس ویژگی خاص فرهنگی ملت‌ها (ویژگی‌های قومی، فرهنگی یا مذهبی) و همچنین اتخاذ سیاست استثناگرایانه، مانع از اجرای تصمیمات و ساز و کار ساختارهای ذیصلاح بین‌المللی برای احترام و ترویج حقوق (بدون اعمال سیاست‌های گزینشی) شده‌اند. روش پژوهش در این مقاله توصیفی، تحلیلی و هدف مقاله فهم و کشف ریشه‌های بنیادین و پنهان نقض نظامند حقوق بشر توسط بازیگران دولتی است.

۱- پیشینه

واکاوی اقدامات زورمدارانه سابقه طولانی ندارد. زمینه‌های بررسی اولیه آن‌را می‌توان در بررسی مطالعه موضوعی^۲ دفتر کمیساریای عالی حقوق بشر در مورد تأثیر یکجانبه‌گرایی در بهره‌مندی از حقوق بشر در سال ۲۰۱۲ مشاهده کرد. اما تحقیقات منسجم پس از انتصاب گزارشگر ویژه در سپتامبر ۲۰۱۶ شتاب گرفت.

^۱. Unilateral Coercive Measures (UCM)

^۲. Thematic Study

از برجسته‌ترین ادبیات‌های تولید شده سالهای اخیر، گزارش گزارشگران ویژه شورای حقوق بشر «ادریس جزایری» و «النا دوهان» است (https://www.ohchr.org, 2020). خانم دوهان به عنوان استاد حقوق دانشگاه بلاروس با استفاده از این گزارش‌ها ضمن نگارش چند مقاله، دستاوردهای حقوق بشری گزارشگر ویژه اقدامات زورمدارانه یکجانبه را تبیین نموده است (Douhan, 2017). از دیگر آثار قابل ذکر، کتاب «تحریم‌های هوشمند» توماس بیرستکر (۲۰۱۶) است. نویسنده به آثار زیان‌بار ائتلاف تحریم‌های هدفمند علیه دولت با هدف تغییر سیاست دولت هدف پرداخته و اشاره می‌کند که اگر چه این تحریم‌ها با هدف کاهش مخاصمات مسلحانه پی‌ریزی شده است، لیکن در نهایت بر خطر مخاصمات می‌افزاید. پژوهش برجسته دیگر «پارادوکس سیاست‌های حقوق بشری ایالات متحده» اثر اندرو موروسیک که معتقد است یکی از مهم‌ترین چالش‌های فراروی نظام حقوق بشری، اتخاذ سیاست‌های گزینشی و استثناگرایانه آمریکا است. موروسیک اظهار می‌دارد که برای ارزیابی سیاست یکجانبه‌گرایی آمریکا نیازمند درک دقیق‌تری از خصوصیات نهادهای تصمیم‌ساز در آمریکا هستیم که زمینه سیاست استثناگرایانه آمریکا^۳ را فراهم کرده است.

از پژوهشگران ایرانی که به یکجانبه‌گرایی کشورهای گروه غرب و سیاست استثناگرایانه آمریکا پرداخته‌اند، مهدی ذاکریان است. مقاله «نقد و تاملی بر مطالعات حقوق بشر» و دو کتاب «مفاهیم کلیدی حقوق بشر بین‌المللی» و «همه حقوق بشر برای همه» به موضوعات پیش گفته اشاره دارد. این استاد دانشگاه استدلال می‌کند که موضع آمریکا در اتخاذ سیاست استثناگرایانه و با رویکرد خود برتر بینی در اسناد و معاهدات حقوق بشری، تبعات زیانباری بر ترویج ارزشهای حقوق بشر بین‌المللی برجای گذاشته است و «به ادعای بسیاری از باخترنشینان، آمریکا به خاطر کامیابی‌های حقوق بشری داخلی خویش مستثنای از دیگران و نیز از کنوانسیون‌های حقوق بشری است» (Zakeriyan, 2015: 9).

۲- مبانی نظری

حقوق بشر کاملاً در نظریه و عمل در شبکه‌ای از نظریات روابط بین‌الملل محصور شده است. نظریه‌های غالب روابط بین‌الملل نقش این حقوق را به طرز قابل توجهی متفاوت توضیح می‌دهند و در موضوع یکجانبه‌گرایی برونداد عمده آنها ادله قانع‌کننده‌ای را نشان می‌دهد که نشانگر اثرات تضییعی اقدامات قهری با ایده‌های نظم اخلاقی جهانی است» (Donnelly, 2003:62).

^۱. Alena Douhan

^۲. Targeted Sanction Consortium

^۳. American Exceptionalism

پایان جنگ سرد منادی نوزائی برای حقوق بشر و لیبرالیسم بود، اما ظهور یکجانبه‌گرایی به بهانه جنگ علیه تروریسم همچنان نشان داد که هنجارهای حقوق بشر ممکن است دوباره اسیر سیر قهقرائی گردد. این تحولات پرسش‌های مهمی را جع به عملکرد دولت‌ها در مواجهه با نقض حقوق بشر ایجاد کرده است.

۱-۲- یکجانبه‌گرایی و مبانی هنجاری

برجسته شدن مباحث حقوقی یکجانبه‌گرایی و بررسی جنبه‌ها نظری آن در میان صاحب‌نظران، نشانه‌هایی از تبدیل شدن آن به یک موضوع مستمر مطالعاتی در مباحث بین‌المللی است. یکی از استدلال‌های بنیادین متخصصان حقوق بین‌الملل علیه یکجانبه‌گرایی همواره این بوده است که در مباحث نظری، اقدامات زورمدارانه یکجانبه مشروعیت نظم بین‌المللی را تضعیف نموده و منجر به افزایش هزینه‌ها برای دو طرف درگیر شده است. «این استدلال در دانش رشته تحقیقی روابط بین‌الملل به طور یکپارچه از ادبیات مکتب سازه‌انگاری ناشی می‌شود که مبانی اجتماعی و روانشناختی رابطه قدرت با حقوق اساسی بشر را برجسته کرده است» (Wohlforth, 20۰۵: ۵۱۶). به طور کلی، «هنجارگرایان استدلال می‌کنند که نهادها اصلی‌ترین عوامل مشروعیت بخش به سیاست جهانی هستند» (Cronin, 2001: 103). ساز و کار دقیقی که نهادها از طریق آن این نقش را ایفا کنند همیشه نامشخص است؛ اما استدلال سازه‌انگاری این است که «نهادها محیطی را تشکیل می‌دهند که در آن بازیگران با نظم موجود اجتماعی می‌شوند و باعث درونی‌سازی هنجارها و قواعد آمره می‌شوند» (Johnston, 2001: 497). این نهادها مانع اصلی در راه گسترش یکجانبه‌گرایی‌اند. نهادها این وظیفه را با القای نظریه‌های واقعیت، ایجاد چارچوب مرجعی که بازیگران از طریق آن مشکلات پیش روی خود را تعریف می‌کنند و شکل دادن به طیف وسیعی از راه‌حل‌ها که مدنظر آنهاست، انجام می‌دهند.

۲-۲- سازه‌انگاری و اقدامات زورمدارانه

سازه‌انگاران در موارد مطالعاتی خود به بررسی یکجانبه‌گرایی آمریکایی و تأثیر آن بر نهادگرایی حقوق بشر نیز پرداخته و پرسشی را مطرح کرده‌اند که اگر این اقدامات زورمدارانه یکجانبه به تنهایی باعث کاهش مشروعیت نظم بین‌المللی و تضعیف حقوق بشر می‌شود؛ چگونه می‌توان آثار زیانبار یکجانبه‌گرایی را برای سیاست‌گذاران دولت‌ها تبیین کرد؟ دانش نظری آنها دو پاسخ احتمالی به این پرسش به دست می‌دهد: اول اینکه توسعه علمی و منطقی ادبیات سازه‌گرایی در مورد یکجانبه‌گرایی بیان‌کننده این مهم است که سیاست‌گذاران کشورهای کلیدی گروه غرب ارزش نظم نهادین فعلی را دست‌کم گرفته و از این رو خطرات منفی یکجانبه‌گرایی بر حقوق بشر را نادیده انگاشته‌اند. دوم، «سازه‌گرایان تأکید می‌کنند که اگر سیاست‌گذاران ایالات متحده از منابع اجتماعی قدرت غفلت کنند، احتمالاً نظم نهادی را پایدارتر

از آنچه در واقع هست تلقی می‌کنند و از این رو خطرات یکجانبه‌گرایی را دست کم می‌گیرند که در هر دو مورد سوء برداشت این کشورها و به ویژه ایالات متحده محرز و تأثیر آن بر نقض حقوق بشر فاحش است» (Lebow, 2017: 314). البته شیخ بحران مشروعیت هژمونیک به ویژه برای سازه‌گرایان به دلیل راه‌های جدا شدن از مفروضات انتخاب عقلانی بسیار بزرگ به نظر می‌آید. از نظر آنها، نظم موجود فقط با محاسبه هزینه فایده شخصی و منفعت محورانه حفظ نمی‌شود. بلکه به عنوان یک واقعیت اجتماعی بدون هیچ تردیدی پذیرفته شده است. در مجموع سازه‌انگاران، درونی کردن ارزش‌ها و هنجارها و تقویت گفتمان‌های بین‌ذهنی حقوق بشری را در راستای اقدامات مفهومی بازدارنده و در جهت تضعیف یکجانبه‌گرایی قلمداد می‌کنند.

۳- مبانی حقوقی و معیارهای قانونی

بر اساس تعریف کمیساریای عالی حقوق بشر، در مورد یکجانبه‌گرایی این «مفهوم ناظر بر اقدامات هدفمند به منظور تأثیرگذاری بر دولت‌ها و افرادی است که دارای موقعیت کلیدی در امر تصمیم‌سازی دولت هدف هستند» (http://www.ohchr.org/A/HRC/19/33, 2012). این مفهوم چهار مشخصه اصلی را تبیین می‌کند: (۱) اقدامات اعمال شده توسط بازیگران دولتی (۲) عمدتاً مشتمل بر تحریم‌های اقتصادی (۳) اعمال شده به کشورها یا افراد کلیدی دولت هدف و (۴) با هدف تغییر سیاست دولت هدف. با توجه به این معیارها «یکجانبه‌گرایی به عنوان مجموعه‌ای از اقدامات اتخاذ شده بدون اخذ مجوز مناسب از شورای امنیت درک می‌شود که می‌تواند شامل اقداماتی شود که توسط دولت‌ها به‌طور انفرادی یا گروهی یا سازمان‌های منطقه‌ای یکار برده می‌شود» (Douhan, 2017: 68). تحریم‌های هدفمند نیز به عنوان ابزار اصلی اقدامات زورمدارانه یکجانبه، برای تأثیرگذاری بر خط مشی سیاسی یک کشور اعمال می‌شوند. «تحریم‌های هدفمند اتحادیه اروپا برای تغییر سیاست و رفتار یک کشور به منظور تقویت دموکراسی، حاکمیت قانون و حکمرانی مطلوب، علیه اشخاص یا نهادهایی که از رژیم سیاسی دولت هدف منتفع شده‌اند و از آن حمایت می‌کنند؛ اعمال شده است» (Douhan, 2017: 70). تحریم‌های هدفمند نیز که ذیل شعار مبارزه با تروریسم یا سایر جنایات فراملی اعمال شده‌اند نیز ممکن است نهایتاً با نیت اعمال فشار بر یک دولت باشد؛ اما «بهره‌گیری از این اقدامات به دلیل آسیب‌های احتمالی به شهروندان و غیر نظامیان، در تناقض آشکار با قواعد بین‌المللی حقوق بشر است» (Gutmann, 2016: 3).

اقدامات یکجانبه‌ای که بر کشورها اعمال می‌شود می‌تواند تأثیرات گسترده‌ای بر حقوق اساسی بشر اتباع کشور هدف داشته باشد. تحریم‌های هدفمند نیز با هدف به حداقل رساندن تأثیرات منفی تحریم‌های جامع، تأثیر مستقیم‌تری بر بهره‌مندی از حقوق بشر برای افراد مورد نظر

¹. Targeted Sanctions

دارد. به عنوان نمونه، ممنوعیت‌های تردد^۱ به عنوان نقض حق آزادی حرکت^۲ شناخته می‌شود (ECHR ماده ۴، ICCPR ماده ۱۲)، حق حریم خصوصی و زندگی خانوادگی (ICCPR، ماده ۱۷، ECHR، ماده ۸) و «حق بر زندگی، دسترسی به کمک‌های فوری پزشکی (ICCPR، ماده ۶، ECHR، ماده ۲)» (Biersteker, 2016: 184). «تحریم‌های مالی به منزله نقض حریم خصوصی، زندگی خانوادگی و دارایی افراد تلقی می‌شود (ECHR، ماده ۸، پروتکل ۴، ماده ۱)» (Scheinin, 2007, par 38) (A/HRC/4/26)، «پیشگیری از نقض حقوق بشر توسط بازیگران دولتی و غیردولتی و تعقیب قانونی اشخاصی که ناقض قواعد بشری هستند بر مبنای قواعد حقوقی و وظیفه دولت است» (Rahimi, 2017: 67) که این نظارت می‌تواند تحت الشعاع اقدامات زورمدارانه یکجانبه قرار گیرد. بر اساس اسناد حقوق بشری اتحادیه اروپا، تحریم‌های هدفمند بیشتر برای افرادی اعمال می‌شود که متهم به ارتکاب جرایم جدی مانند نقض شدید حقوق بشر و سرکوب جامعه مدنی هستند. تضعیف حاکمیت، تمامیت ارضی و نظم نهادین و مستقر از موارد جرم‌انگاری برای برقراری این نوع تحریم‌هاست (تصمیم شورای اتحادیه اروپا ۱۷۳/۲۰۱۷ / CFSP، ماده ۱ (الف)). اعمال تحریم‌های هدفمند در خصوص جرایم جدی پیش‌گفته (جرایم تروریستی، تامین مالی تروریسم و امثال آن)، زمانی اعمال می‌شود که در واقع هیچ تحقیق، برگزاری دادگاه و یا حتی تلاش برای تحقیق یا رسیدگی مستقل صورت نمی‌گیرد؛ بنابراین نقض حقوق اساسی ذکر شده توجیه‌بردار نیست. علاوه بر این، در صورت عدم رسیدگی و انجام دادرسی عادلانه در مجازات‌ها و تحریم‌های هدفمند، حق بر دادرسی عادلانه^۳، جبران خسارت، حمایت قانونی و ضمانت‌های رویه‌ای^۴ نقض شده (ECHR، مواد ۶، ۱۳، ۱۴؛ ICCPR، ماده ۱۴ (۲)، ۲۶) و همچنین حق اطلاع سریع در مورد ماهیت و علت اتهام^۵، برای دفاع از خود نیز نقض می‌شود (ECHR، ماده ۶ (۳)).

کمیسیون حقوق بین‌الملل در سال ۲۰۰۱ و در موضوع اقدام متقابل و اقدامات زورمدارانه یکجانبه (مسئولیت دولت‌ها در قبال اقدامات نادرست بین‌المللی^۶)، مجموعه‌ای از شرایط را که

¹ Bans on Admission

² Freedom of Movement

³ European Convention on Human Rights

⁴ International Covenant on Civil and Political Rights

⁵ Right to a Fair Trial

⁶ Right to Procedural Guarantees

⁷ The Right to be Informed Promptly

⁸ Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts

مانع از اشتباه تلقی نمودن این عمل است را احصاء نمود. این سند که به تایید مجمع عمومی رسیده (A/56/49(Vol. I)/Corr.4.) استفاده از اقدامات متقابل و نقض هنجارهای مورد علاقه جامعه بین‌المللی به عنوان یک کل، قابل استنادترین توجیه برای کاربران یکجانبه‌گرایی معرفی شده است. این مطالعه موضوعی به درستی نشان می‌دهد که استفاده از اقدامات متقابل صرفاً در مواردی قابل قبول و استناد است که منعی برای استفاده از زور، تعهدات مربوط به حمایت از حقوق اساسی بشر، تعهدات با ویژگی بشردوستانه و سایر تعهدات ذیل هنجارهای آمره حقوق بین‌الملل را تحت تأثیر قرار ندهند و اصل تناسب عمل با اقدامات مجرمانه نیز رعایت گردد (بند ۲۳ سند). مطابق با ماده ۴۹ (بند ۱) این سند، صرفاً این دولت آسیب دیده است که با تاسی به اصل اقدام متقابل در پاسخ به نقض یک تعهد بین‌المللی مشخص توسط یک کشور خاص می‌تواند کشور را وادار به انجام تعهدات خود کند.

همچنین در خصوص مشمولین حق اعمال اقدامات متقابل مطابق با ماده ۲۲، ۴۹ (۱) این سند، اقدامات متقابل مستقیماً در رابطه بین دولت آسیب دیده و دولت مرتکب انجام شود. استفاده از اقدامات متقابل توسط سایر کشورها (از جمله از طریق سازمان‌های بین‌المللی) فقط در خصوص تعهدات جمعی که به جامعه بین‌المللی به عنوان یک کل اختصاص داده شده است (تعهدات *erga omnes* مانند حق تعیین سرنوشت) مجاز شناخته است در غیر اینصورت مشمول انجام اقدامات یکجانبه‌گرایانه خواهد بود. (کنوانسیون وین ۱۹۶۹، ماده ۶۰ (۲) و سند پیش گفته، مواد ۴۲، ۴۸). هیچ فهرست دقیقی از تعهدات *erga omnes* وجود ندارد. در نظام بین‌الملل پیچیده کنونی، ممکن است فهرست این حقوق بسیار گسترده باشد. با این حال، به دلیل پتانسیل بالای سوء استفاده از این مفاهیم بنیادین، به ویژه در حوزه حقوق بشر، استفاده از زور توسط کشورهای غیر از کشوری که به طور مستقیم آسیب دیده است به دلیل تعهدات *erga omnes* بسیار محدود خواهد بود. این موضوع از آن حیث قابل توجه است که دقیقاً این مسئله در کانون توجهات و مباحث کار بر روی اسناد حقوق بشری و اقدامات غیرقانونی دولتها در موضوع یکجانبه‌گرایی بوده است. بنابراین می‌توان گفت که «دامنه تعهدات *erga omnes* به منظور استفاده از اقدامات متقابل توسط کشورهای ثالث باید در یک تفسیر مضیق صورت گیرد و یکسان با لیست هنجارهای *jus cogens* باشد» (Crawford, 2010:418).

۴- رویه کشورها و تحریم‌های اقتصادی

روند معاصر به سمت تمرکز اختیارات استفاده از تحریم‌های اقتصادی در روابط بین‌الملل است. شورای حقوق بشر با درک اهمیت موضوع اعمال زیانبار یکجانبه‌گرایی در سپتامبر ۲۰۱۶ و با تصویب قطعنامه ۲۱/ ۲۷ نسبت به این موضوع با انتصاب گزارشگر ویژه اقدامات زورمدارانه

یکجانبه^۱ واکنش حقوقی نشان داد و وظایف مشخص گزارشگر را احصاء نمود (A/HRC/RES/27/21). منازعه حقوقی موافقان و مخالفان به طور دائمی در گفتگوهای مجمع عمومی و دیگر مجامع بین‌المللی درباره قطعنامه های مربوط به موضوع حقوق بشر و یکجانبه‌گرایی عموماً در جریان است. «مورد کوبا و یکجانبه‌گرایی آمریکا از برجسته‌ترین و طولانی‌ترین موارد تحریم‌های یکجانبه است که به شکل گسترده با عدم پذیرش جامعه بین‌الملل مواجه بوده است» (Jazairy, 2020: 293). جامعه بین‌المللی در نوامبر ۲۰۱۸، اگرچه بدون اجماع نظر کامل^۲، به یک نظر قاطع در مجمع عمومی رسید؛ این مهم، یکی از مهم‌ترین قطعنامه های اجماعی از این دست و در محکومیت تحریم‌های اقتصادی با ۱۸۹ رای مثبت، ۲ رای مخالف و بدون رای ممتنع در مجمع عمومی بود (Undocs.org/en/A/RES/73/8).

تلاش فعالین حقوق بشر بین‌المللی بر آن بوده است تا بن‌بست موجود بین طرفداران و مخالفان تحریم‌های یک جانبه، نتایج اجماع در حال ظهور علیه یکجانبه‌گرایی را تحت الشعاع قرار ندهد. پس از آشکار شدن نتایج تحریم‌های جامع تجاری^۳ تحت نظارت سازمان ملل متحد در سال ۱۹۹۰ علیه هائیتی، عراق و یوگسلاوی سابق که منجر به آسیب‌های ناگوار اقتصادی و انسانی گسترده ای شده بود، نظام ملل متحد اصلاحات متعددی را عهده دار شد تا در هنگام وضع تحریم‌های اقتصادی و اجرای آنها، نگرانی‌های اساسی حقوق بشر و حاکمیت قانون را مد نظر قرار داده و در رفع آنها بکوشد. همین نگرانی‌ها بود که باعث شد که سازمان ملل متحد تحریم‌های جامع و فراگیر را کنار بگذارد و در عوض به تحریم‌های هدفمند، موسوم به تحریم‌های هوشمند^۴ علیه بخش‌های خاص یک فعالیت یا افراد و نهادهای مشخص شده که مستقیماً مسئول تهدید یا رفتار شروانه هستند پردازد و در نتیجه آثار وضعی تحریم‌های گسترده کاهش یابد. با اینحال حتی «مطالعات تجربی ثابت نموده است که تحریم‌های هوشمند ابزاری کارا و موثر نیستند و تقریباً به طور حتم به خسارات جانی دامن می‌زنند و کشور هدف بسادگی می‌تواند از تحریم‌های هدفمند گذر کرده و هزینه های آن را، مستقیم یا غیر مستقیم به دیگران منتقل کند» (Jones: 2015, 184).

این ادعا که تحریم‌های هوشمند کارآمد است با گرایش دولت‌های مستاصل گروه غرب به تبدیل، افزایش و ارتقای تحریم‌های هدفمند مبتنی بر اشخاص به UCM و همچنین تحریم‌های

¹. Special Rapporteur on the negative impact of the unilateral coercive measures on the enjoyment of human rights

². Consensus

³. Comprehensive Trade Embargoes

⁴. Smart Sanctions

فراگیر، موضوعیت خود را دیگر از دست داده و به طور حتم عواقب گسترده‌ای در دولت هدف بر جای خواهد گذاشت. در واقع، در بسیاری از موارد، تحمیل سهمگین تحریم‌های متنوع هوشمند علیه کشور هدف، در نهایت همان تحریم‌های جامع ولی با نام و عنوان دیگر است. به عنوان نمونه، پنجاه و دو بسته مختلف تحریم‌های هوشمند علیه سوریه اعمال شد و اینها همه بر مصائب اعمال شده شدید مردم سوریه افزود. از قضا، زمانی که در ماه مه ۲۰۱۸ اتحادیه اروپا تصمیم به تمدید تحریم‌های خود برای یکسال دیگر گرفت؛ دلیل این تصمیم را نقض حقوق بشر توسط دولت سوریه عنوان کرد^۱ (consilium.europa.eu). رژیم‌های تحریم اقتصادی همچنان تأثیر منفی خود را بر کلیه اشکال حقوق اساسی بشر دارند. (undocs.org/A/HRC/28/74.) از جمله حق بر حیات، حق بر سلامتی، حق بر تحصیل، حق بر داشتن سطح زندگی مناسب و مراقبت‌های پزشکی (undocs.org/A/70/345). «طرفداران حقوق بشر بر این باورند که ارزش‌های حقوق بشر جهانشمول اند و مصادیق آن همانند حق زندگی، ازدواج، کار، بیمه، نبود شکنجه و بردگی و مانند اینها ویژگی و مفاهیمی هستند که بر انسان فارغ از جغرافیای زیست و زادبوم او دارای ارزش است» (Zakeriyan, 2018:10).

۴-۱- اقدامات زورمدارانه و نسل‌های حقوق بشر

در پرتو UCM و استفاده ابزاری از تحریم‌ها، حق تعیین سرنوشت^۲ (نسل اول حقوق بشر) که تحقق آن شرط اساسی تضمین و رعایت حقوق بشر فردی است؛ می‌تواند تحت تأثیر تحریم‌های یک جانبه، به ویژه مورد فراگیر آن قرار گیرد (CCPR Comment No. 12: Article 1). این حق هم در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و هم در میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی به رسمیت شناخته شده است، که هر دو در ماده یک خود بیان می‌کنند... به موجب آن حق [مردم] آزادانه وضعیت سیاسی خود را تعیین کرده و توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی خود را آزادانه دنبال می‌کنند. بند دوم ماده ۱ هر دو پیمان نامه پیش بینی می‌کند که به هیچ عنوان نمی‌توان مردم را از وسایل زندگی خود محروم کرد. از این نظر آشکار است که در این مورد معین، رژیم‌های تحریم جهانی، که به میزان کافی باز طراحی نشده و هدفمند نیستند و فاقد معافیت‌های بشردوستانه کافی اند، می‌توانند اثرات فزاینده‌ای بر محروم کردن بخش‌های قابل توجه جمعیت از وسایل زندگی و وضعیت معاش داشته باشند. همچنین از لحاظ حقوقی منطقی به نظر می‌رسد که تحریم‌های یکجانبه (در مقابل اقدامات چندجانبه سازمان ملل، ذیل فصل هفتم منشور) اعمال شده توسط یک کشور یا گروهی از کشورها بر کشور دیگر، «برای وادار کردن کشور به تغییر سیاست خاص سیاسی یا اقتصادی، می‌تواند به عنوان یک مداخله ممنوع و انکار

¹. Right to an Adequate Standard of living, including Food, Clothing, Housing, and Medical Care

². Right of People to Self-Determination

حق تعیین سرنوشت به‌شمار رود» (Kinley, and Mowbray, 2014:107).

حق بر توسعه^۱ (نسل سوم حقوق بشر) در قطعنامه مجمع عمومی سازمان ملل ۴۱/۱۲۸ به طور کلی شناخته شده و این حق به ویژه در برابر تحریم‌های اقتصادی یکجانبه آسیب پذیرتر است. شورای حقوق بشر در سال ۲۰۱۷ مجدداً تصریح کرد که اقدامات قهری یک جانبه موانع اصلی اجرای اعلامیه حق بر توسعه است (<http://www.undocs.org/A/HRC/RES/34/13>). بدیهی است که تحریم‌های اقتصادی اعمال شده علیه کشور هدف تقریباً به طور اجتناب ناپذیری بر جذب سرمایه گذاران خارجی، بانک‌های خارجی و موسسات پولی و مالی بین‌المللی و همچنین بر تصمیم‌گیری ساختارهای بین‌المللی مانند گروه بانک جهانی تأثیر جدی و بازدارنده دارد. این موضوع آسیب‌های جدی به اقتصاد کشور وارد می‌کند که به نوبه خود بر حقوق اساسی بشر، به ویژه فقیرترین و آسیب پذیرترین اقشار جامعه تأثیر می‌گذارد. به عنوان نمونه در ایران، تحریم‌های اقتصادی اخیر ایالات متحده زندگی عادی ده‌ها میلیون ایرانی را تحت تأثیر خود قرار داده و دسترسی آنها را به مشاغل مناسب، غذا و دارو مختل نمود است. هنگامی که ایالات متحده این تحریم‌های اقتصادی را در سال ۲۰۱۸ مجدداً اعمال کرد؛ مایک پمپئو، وزیر خارجه آمریکا، افتخار کرد که «پس از موج جدیدی از تحریم‌ها، ایران برای زنده نگه داشتن اقتصاد خود خواهد جنگید» (<http://www.state.gov/secretary/remarks/2018>). این اظهارات به وضوح نشان می‌دهد «که به گفته مقامات آمریکایی UCM تأثیرات گسترده و فزاینده‌ای بر اقتصاد و جمعیت غیر نظامی ایران داشته است که در واقع تأثیر زیانبار این اقدامات بر شهروندان ایرانی از پیامدهای مورد نظر نظام تحریم‌ها است» (Dashti 2020:119). با این حال دولت پیشین ایالات متحده این ادعای متناقض را مطرح می‌کرد که این تحریم‌ها برای آسیب رساندن به شهروندان و افراد غیر نظامی نیست.

سرانجام اینکه، حق بر محیط‌زیست سالم^۲ (نسل سوم حقوق بشر) تاکنون به عنوان بخشی از *erga omnis* محسوب نشده و رویه قضایی واحدی برای آن شکل نگرفته است. در اعلامیه جهانی حقوق بشر (و دو میثاق آن) در خصوص حق بر محیط‌زیست سالم مطلبی نیامده و به عنوان کلی حق بر سلامتی اکتفا شده است. سند استکهلم رابطه میان حقوق اشخاص را به حق دسترسی به محیط‌زیست سالم تبیین کرده است (Stockholm Declaration 1972, part 2, Principle). طی سالهای اخیر، در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی، علاقه و جنبش فزاینده‌ای به خصوص در میان گروه‌های سبز و مدافعان حقوق بشری محیط‌زیست برای حمایت از زیست بوم‌ها، منابع طبیعی و

¹. Right to Development

². Right to a Healthy and Sustainable Environment

³. Environmental Human Rights Defenders (EHRDs)

محیط‌زیستی کشورهای آسیب دیده از اقدامات زورمدارانه یکجانبه در حوزه محیط‌زیست و شناسایی حق آنان بر داشتن یک محیط پاک، سالم و پایدار ایجاد شده است. اکنون بسیاری از قوانین اساسی در سطح ملی و بسیاری از موافقت‌نامه‌های منطقه‌ای حقوق بشر این حق را به رسمیت می‌شناسند. در سطح سازمان ملل و مکانیزم‌های حقوق بشری آن، گزارشگر ویژه سازمان ملل در امور حقوق بشر و محیط‌زیست^۱ با همیاری کمیساریای عالی حقوق بشر از کشورها می‌خواهد در صورت اعمال مقررات تنبیهی علیه کشورها، ترتیباتی اتخاذ نمایند تا موجب تضييع حق بر محیط زیست سالم کشورها نگردد.

۲-۴- اقدامات زورمدارانه و همه‌گیری کووید ۱۹

اقدامات زورمدارانه یکجانبه تأثیرات انکارناپذیری بر حق بر سلامتی^۲ دارد. این حق، بخش اصلی از حقوق اساسی بشر و باعث درک بهتر انسانها از کرامت بشری است. در اعلامیه جهانی حقوق بشر سال ۱۹۴۸ نیز از سلامتی به عنوان بخشی از حق بر خورداری از سطح استاندارد کافی زندگی یاد شده است (ماده ۲۵). حق سلامتی مجدداً در میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ۱۹۶۶ به عنوان یک حق بشری شناخته شده است. این حق مشتمل بر برخورداری از بالاترین استانداردهای قابل حصول سلامت جسمی و روانی است. عدم تحقق این حق اساسی، ضمن ایجاد اختلال در توسعه کامل اقتصادی و اجتماعی، رفاه مردم را بویژه در رابطه با زنان، کودکان، سالمندان و افراد توان‌یاب را تحت تأثیر ویژه قرار می‌دهد. همچنین، در اسناد بین‌المللی حقوق بشر تصریح شده است که این اقدامات به‌طور خاص موجب تضعیف حق بر سلامتی و بهداشت شده، چرا که مانع از دسترسی به دارو، درمان و دسترسی پزشکی می‌شوند (WHO, Fact Sheet 2020, Para 2).

سایر معاهدات بین‌المللی حقوق بشر نیز، حق بهداشت یا مولفه‌های آن را مانند حق بر مراقبت پزشکی^۳ به رسمیت شناخته‌اند و به آنها ارجاع داده‌اند. در سال‌های اخیر، توجه روزافزون به حق برخورداری از بالاترین استاندارد بهداشتی مورد مذاقه فعالین حقوق بشر قرار گرفته است، به عنوان نمونه توسط نهادهای ناظر بر پیمان‌های حقوق بشری، سازمان بهداشت جهانی و کمیسیون پیشین حقوق بشر در سال ۲۰۰۲ مأموریت گزارشگر ویژه در مورد حق افراد جهت دسترسی به بالاترین استاندارد های قابل دستیابی از نظر سلامت جسمی و روانی^۴ فراهم گردید. کمیته حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، نهاد مسئول نظارت بر میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و

^۱. UN Special Rapporteur for Human Rights and Environment

^۲. Right to Health

^۳. Right to Medical Care

^۴. Special Rapporteur on the Right of Everyone to the highest attainable standard of Physical and Mental Health.

فرهنگی، عوامل تعیین‌کننده سلامتی را چنین احصا کرده‌است: دسترسی به آب آشامیدنی سالم و پاکیزه و سیستم تخلیه فاضلاب، غذای سالم، تغذیه و مسکن مناسب، شرایط محیطی کار سالم، آموزش و اطلاعات سلامت محور و برابری جنسیتی (WHO, Fact Sheet 2020, Introduction). این عوامل تعیین‌کننده می‌تواند به طور غیرمستقیم تحت تأثیرات زیانبار اقدامات زورمدارانه یکجانبه قرار گیرد.

انتصاب گزارشگر موضوعی آثار منفی اقدامات زورمدارانه یکجانبه بر بهره‌مندی از حقوق بشر از سازکارهای حقوق بشری سازمان ملل بوده که گزارشات اختصاصی خود را در زمینه کووید ۱۹ و حق بر سلامتی و تأثیر اقدامات زورمدارانه یکجانبه بر آنها را منتشر کرده است. گزارش ۱۶ اکتبر ۲۰۲۰ گزارشگر به مجمع عمومی سازمان ملل متحد در مورد تأثیر تحریم‌های یکجانبه بر توانایی کشورهای هدف در پاسخگویی به کرونا و اجرای برنامه‌های واکنش ملی که در آن از کشورها، سازمان‌های بین‌المللی و سایر بازیگران مرتبط خواسته شده تا کل دامنه تحریم‌های یکجانبه را بازنگری و به حداقل رسانده و تضمین نمایند که معافیت‌های بشردوستانه اعمال شود، و کشورهای تحت تحریم بتوانند از جمعیت خود در برابر کرونا محافظت نمایند (General Assembly, 2020: A/75/209). بر اساس این گزارش، آمریکا، شرکت‌هایی را که در تلاش برای ارسال دستگاه‌های تنفس مصنوعی به ایران بودند را به فهرست تحریم‌های یکجانبه افزود. همچنین، اقدامات یکجانبه سبب شده که دولت کوبا از دریافت کمک از جوامع مدنی محروم گردد و این کشور نتواند دستگاه‌های تنفس مورد نیاز بیماران را از تولیدکنندگان اروپایی تهیه کند. همچنین دولت ونزوئلا از فروش نفت مورد نیاز برای برنامه‌های انسانی به علت اعمال تحریم‌ها بر شرکت‌های کشتیرانی خود بازمانده است. سازمان‌های حقوق بشری از وخامت وضعیت بیمارستان‌های ونزوئلا گزارش کردند که حتی تهیه مواد شوینده برای اهداف پزشکی و شست و شوی دست‌ها ناممکن شده است. به علت تحریم‌های یکجانبه، کمک‌های بانک جهانی به ایران، ونزوئلا، کوبا و سودان توقیف شده است. علاوه بر این موارد، ایالات متحده ۹۳ بانک ایرانی را در ماه اکتبر ۲۰۲۰ در فهرست تحریم‌های ثانویه قرار داد که مانع امکان تهیه اقلام پزشکی توسط شرکت‌های اروپایی شده است (A/HRC/39/54, para. 34). داروهایی که بویژه برای بیماران دیابتی در ایران حیاتی است (A/HRC/42/46).

قطعنامه‌های مصوب مجمع عمومی سازمان ملل متحد تحت عناوین پاسخ متحد در برابر تهدیدهای بهداشتی جهانی: مبارزه با کرونا مورخ ۱۱ سپتامبر ۲۰۲۰ (A/RES/74/307)، پاسخ جامع و هماهنگ به پاندمی بیماری ویروس کرونا مورخ ۱۱ سپتامبر ۲۰۲۰ (A/74/L.92)، همکاری بین‌المللی برای تضمین دسترسی جهانی به داروها، واکسن‌ها و تجهیزات پزشکی برای مقابله با کرونا مورخ ۲۰ آوریل (۲۰۲۰) (A/74/L.56/Add.1) و همبستگی جهانی برای مبارزه با بیماری کرونا

ویروس ۲۰۱۹ مورخ ۲ آوریل ۲۰۲۰ (A/74/L.52) و همچنین قطعنامه ۷۳/۱ مورخ ۱۸ می ۲۰۲۰ مجمع جهانی بهداشت در مورد پاسخ به کرونا (A73/CONF./I Rev.1) ناظر بر نفی یکجانبه‌گرایی و تشویق کشورها به تشریک مساعی مشترک برای مبارزه با همه‌گیری است. این قطعنامه‌ها در مورد خطرات جدی برای همه کشورها، به ویژه کشورهای در حال توسعه و کمتر توسعه یافته، و مشخصاً کشورهای آفریقایی و کشورهای جزیره‌ای کوچک در حال توسعه ابراز نگرانی عمیق می‌کنند و تصریح می‌کنند که همه‌گیری کرونا نیاز به یک پاسخ جهانی مبتنی بر وحدت، همبستگی و همکاری تجدید شده چندجانبه دارد؛ و بر ضرورت اقدامات کوتاه مدت فوری برای تحویل سریع تجهیزات پزشکی، به ویژه ابزارهای تشخیصی، درمانی، داروها و واکسن‌ها تأکید شده است و قویاً از کشورها می‌خواهند از اعمال و کاربرد هرگونه اقدامات یکجانبه اقتصادی، مالی یا تجاری مغایر با حقوق بین‌المللی و منشور ملل متحد که مانع دستیابی کامل به توسعه اقتصادی و اجتماعی، به ویژه در کشورهای در حال توسعه می‌شود، خودداری کنند. از زمان شیوع همه‌گیری، کشورهای در حال توسعه ای که عموماً هدف اقدامات یکجانبه گروه غرب قرار گرفته و از دسترسی‌های پزشکی لازم برای غلبه بر همه‌گیری محروم شده‌اند طی بیانیه‌هایی متعددی (مانند بیانیه گروه ۷۷ و چین) خواستار لغو کامل و فوری اقدامات زورمدارانه یکجانبه به منظور تضمین به پاسخ کامل، موثر و کارآمد تمامی اعضای جامعه بین‌المللی شده‌اند و تصریح نموده‌اند که همبستگی جهانی و همکاری بین‌المللی، قوی‌ترین سلاح در مبارزه و غلبه بر کرونا می‌باشند.

نتیجه‌گیری

گزاره اصلی این مقاله آن بود که اقدامات زورمدارانه با استفاده از ابزار تحریم باعث وخامت بیشتر وضعیت حقوق بشر در کشورهای هدف شده است. یافته‌های پژوهش، فرضیه اصلی مقاله را تأیید می‌کند و نشان می‌دهد پدیده تشدید و انباشته‌سازی تحریم‌های اقتصادی خارج از مجوزهای سازمان ملل و بدون معافیت‌های حقوق بشری یک گام بزرگ عقب نشینی برای حاکمیت قانون با آثار زیانبار، البته اغلب ناخواسته، برای جمعیت بی‌گناه، به ویژه در آسیب پذیرترین افراد است. تحریم، با استدلالی تناقض آمیز برای نابودی کشور با هدف نجات آن توصیف شده است که شکلی غیرانسانی و غیراخلاقی از سیاست خارجی است. از نظر اهداف تحریم، نتایج تجربی در کشورهای هدف نشان دهنده آثار زیانبار خارج از انتظار بر موضوع حقوق بشر و منجر به بالاترین احتمال نقض حق بر کرامت و برابری انسانی است. به نظر می‌رسد که تحریم‌ها نه تنها در دستیابی به اهداف سیاسی مورد نظر خود ناکام مانده بلکه عموماً منجر به ایجاد آثار زیانبار حقوق بشری شده‌اند. از آنجا که یکجانبه‌گرایی مانعی برای ترویج و حمایت از حقوق بشر است؛ ایجاد ساز و کارهای حقوق بشری سازمان ملل، خصوصاً انتصاب گزارشگر ویژه در موضوع پیامدهای

UCM، یک سیگنال قوی از نظام ملل متحد برای تلاش‌های مداوم برای تحدید و در نهایت لغو تحریم‌های یکجانبه به‌شمار می‌رود. سازمان ملل همچنین می‌تواند با انتصاب گزارشگر ویژه در خصوص تحریم‌های یکجانبه به عنوان نشانه‌ای مهم برای احترام به حکمرانی مسئول و همچنین اعمال حاکمیت قانون بر دول عضو، گامی اعتمادساز در جهت تقویت اصول و اهداف منشور بردارد. ماموریت نماینده ویژه می‌تواند مشتمل بر حمایت و احترام به حقوق بین‌الملل در موضوعات مربوط به اقدامات یکجانبه در اعمال تحریم‌ها، مذاکره و رایزنی با دول ذیصلاح در خصوص امور بشردوستانه، اقدامات جبرانی و ترمیمی و تخفیف آلام و رنج‌های انسانی از قبل شدیدترین اقدامات بی‌رویه و تبعیض‌آمیز باشد و مورد به مورد در رفع تحریم‌ها بکوشد. اقدامات زورمدارانه یکجانبه برای تغییر سیاست دولت هدف اغلب ذیل عنوان دموکراسی خواهی، حقوق بشر و حاکمیت قانون اجرا می‌شود (به ویژه مورد ایران و سوریه). این در حالی است که اقدامات زورمدارانه یکجانبه با نقض حقوق اساسی بشر و آزادی‌های اساسی، حاکمیت قانون را که بنیان دموکراسی و حقوق بشر است؛ تضعیف نموده است. از دیدگاه حقوق بین‌الملل و ساز و کارهای حقوق بشری سازمان ملل، نقض بخش‌های اساسی از حقوق بشر برای ارتقاء و ترویج بخش‌های دیگر حقوق بشر امری غیر معتبر و نامناسب تلقی می‌شود. علاوه بر این، تحریم‌های اقتصادی ابزاری برای سیاست خارجی است که استفاده از این ابزار در هیچ معاهده حقوق بشر ذکر نشده است. این اقدامات که به‌عنوان یک امر تنبیهی صلح‌آمیز در نظر گرفته شده ممکن است نتیجه معکوس داشته و بر مخاصمات مسلحانه بیافزاید.

References

1. Biersteker, T. (2016). *Targeted Sanctions and Individual Human Rights*, Cambridge: Cambridge University Press.
2. Crawford, P. (2010). *The Law of International Responsibility*, Oxford: Oxford University Press.
3. Cronin, B. (2001). The Paradox of Hegemony: America's Ambiguous Relationship with the United Nations. *European Journal of International Relations*, 7(4), 25-32.
4. Dashti, F. (2020). The United States Sanctions against the Islamic Republic of Iran; from Unilateralism to Violations of International Human Rights. *Journal of Contemporary Research on Islamic Revolution*, 2(5), 117-142. (In Persian)
5. Davis, L., Stanley, E. (2006). *Naval Blockades in Peace and War: An Economic History since 1750*, Cambridge, U.K: Cambridge University Press.

6. Donnelly, J. (2003). *Universal Human Rights in Theory and Practice (2nd edn)*, New York: Cornell University Press.
7. Douhan, A. (2017). Fundamental human rights and coercive measures: Impact and Interdependence, *Journal of Belarus. State University. Int. Relat*, 1(4), 67-77.
8. Goldsmith, J. (2000). Should International Human Rights Law Trump US Domestic Law?. *Chicago Journal of International Law*, 1(2), 327-339.
9. Golove, D. (2002). Human Rights Treaties and the U.S. Constitution. *Journal of DePaul Law Review*, 52(2), 579-625.
10. Greenhill, K., K. (2018). *Coercion: The Power to Hurt in International Politics*, Oxford: Oxford University Press.
11. Gutmann, J. (2016). Precision-guided or blunt? The Effects of US Economic Sanctions on Human Rights. *Journal of Universities of Aachen. MAGKS Joint Discussion Paper Series in Economics*, Philipps-University Marburg, School of Business and Economics, Marburg 27(1), 1-48.
12. Hongju Koh, H. (2003). Foreword: On American Exceptionalism. *Stanford Law Review*, 1(8), 1480-1526.
13. <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/157/27070.html>
14. <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/170-sanctions/41947-iraq-sanctions.html> (date of access: 01.03.2016).
15. https://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/AHRC-19-33_en.pdf (date of access: 05.10.2016).
16. <https://www.ohchr.org/documents/publications/factsheet31.pdf>
17. <https://www.ohchr.org/EN/Issues/UCM/Pages/Reports.aspx>
18. Jazairy, I. (2019). Unilateral Economic Sanctions, International Law, and Human Rights. *Ethics and International Affairs*, 33(3), 291-302.
19. Johnston, I. (2001). Treating International Institutions as Social Environments. *International Studies Quarterly*, 45(4), 487-515.
20. Jones, L. (2015). *Societies under Siege: Exploring How International Economic Sanctions (Do Not) Work*, Oxford: Oxford University Press.
21. Kinley, D., Jacqueline. M. (2014). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*, Oxford: Oxford Commentaries on International Law press.
22. Lebow, N. (2017). *The Tragic Vision of Politics: Ethics, Interests, and Orders*,

- Cambridge: Cambridge University Press.
23. Moravcsik, A. (2015). *The Paradox of U.S. Human Rights Policy; American Exceptionalism and Human Rights*, New Jersey Princeton University Press.
 24. Rahimi, R. (2017) Government and Private-Sector Responsibility for Human Rights. *International Studies Journal (ISJ)*, 15(3), 65-88. **(In Persian)**
 25. *Report of Council of the European Union, Syria: EU Extends Sanctions against the Regime by One Year* (2018). at: www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/0528syria-eu-extends-sanctionsagainst-the-regime-by-one-year/
 26. Report of the Human Rights Council Advisory Committee Containing Recommendations on Mechanisms to Assess the Negative Impact of Unilateral Coercive Measures on the Enjoyment of Human Rights and to Promote Accountability. (2015). A/HRC/28/74. *United Nations General Assembly*, Research-Based Progress, at: <http://undocs.org/A/HRC/28/74>
 27. *Report of the Special Rapporteur on Human Rights and Unilateral Coercive Measures: UN Special Rapporteur on the Negative Impact of Unilateral Coercive measures on the Enjoyment of Human Rights, Ms. Alena* (2020). (A/HRC/75/209), 21, paras. 38-41.
 28. *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner* (2020). Report of the Special Rapporteur on the Negative Impact of Unilateral Coercive Measures on the Enjoyment of Human Rights, A/75/209.
 29. *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner* (2007). Report of the Special Rapporteur on the Promotion and Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms while Countering Terrorism, Martin Scheinin. (2007). (A/HRC/4/26), paras. 38-41, at: <https://www.ohchr.org/en/issues/terrorism/pages/annual.aspx>
 30. *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner* (2005). Report of the United Nations General Assembly: Human Rights and Unilateral Coercive Measures. (2005). A/70/345, paras. 18–23, at: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/70/345>
 31. *United Nations Human Rights Office of the High Commissioner* (2017). Resolution 34/13, United Nations General Assembly, Human Rights and Unilateral Coercive Measures, at: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/HRC/RES/34/13>
 32. Resolution 73/8 United Nations General Assembly, Necessity of Ending the

- Economic, Commercial and Financial Embargo Imposed by the United States of America against Cuba. (2018). at: <http://undocs.org/en/A/RES73/8>
33. Resolution adopted by the General Assembly. (2020). International Cooperation to Ensure Global Access to Medicines, Vaccines and Medical Equipment to face COVID-19. United Nations A/74/L.56/Add.1
34. Resolution adopted by the World Health Organization. (2020). COVID-19 response. Seventy-Third World Health Assembly A73/CONF./1 Rev.1
35. Resolution submitted by General Assembly. (2018). Human Rights Council, at: <https://undocs.org/en/A/HRC/RES/27/21>
36. Resolution submitted by the President of the General Assembly. Comprehensive and Coordinated Response to the Coronavirus disease (COVID-19) Pandemic (2020). *United Nations A/74/L.92*, at: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/74/L.92>
37. Thematic study of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the Impact of Unilateral Coercive Measures on the Enjoyment of Human Rights, Including Recommendations on Actions Aimed at Ending Such Measures (2012). A/HRC/19/33, at: <https://undocs.org/pdf?symbol=en/A/HRC/19/33>
38. *UN Human Rights Committee, CCPR General Comment* (1983). Right to Self-Determination. the Right to Self-Determination of Peoples. 12, at: <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-186956/>
39. Wohlforth W., Stephen, B. (2005). International Relations Theory and the Case against Unilateralism. *Perspectives on Politics*, 3(3), 509-524.
40. Yearbook of the International Law Commission. (2001). Text reproduced as it appears in the annex to General Assembly Resolution 56/83 of 12 December 2001, and Corrected by Document A/56/49(Vol. I)/Corr.4. 2(2).
41. Zakeriyan, M. (2015). Reflection and a Critique on Human Rights Studies. *International Studies Journal (ISJ)*, 12(4), 1-11. **(In Persian)**.
42. Zakeriyan, M. (2018). Islamic Teachings and Human Rights. *International Studies Journal (ISJ)*, 15(2), 1-20. **(In Persian)**.

